

І. А. Бутирська,
асистент кафедри правосуддя
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича

УДК 347.736

ФУНКЦІЇ ГОСПОДАРСЬКОГО СУДУ У СПРАВІ ПРО БАНКРУТСТВО

Стаття присвячена дослідженню місця та ролі господарського суду у системі відносин неспроможності. Проаналізовано існуючі погляди на зміст функцій господарського суду у справі про банкрутство. Запропоновано виділяти загальні та спеціальні функції господарського суду у справі про банкрутство.

Ключові слова: господарський суд, функції, банкрутство, неспроможність.

Для правовідносин неспроможності характерною є висока конфліктогенність між учасниками провадження у справі про банкрутство, зумовлена бажанням кожного суб'єкта (як боржника, так і кожного з кредиторів) максимально захистити свої інтереси. Це зумовлює необхідність залучення до відносин неспроможності незалежного арбітра, який би не лише контролював дії учасників у справі про банкрутство, але і сам виступав активним учасником процесу.

Єдиним в Україні органом, уповноваженим розглядати справи про банкрутство, є господарський суд. Останній покликаний, з одного боку, забезпечити додержання вимог законності при задоволенні вимог кредиторів з урахуванням принципів пропорційності, черговості та справедливості. З іншого боку, суд повинен, з урахуванням спрямованості законодавства на збереження господарюючих суб'єктів, сприяти відновленню платоспроможності боржника.

Питання ролі господарських судів у справі про банкрутство досліджувалися такими вітчизняними та зарубіжними науковцями, як Б. М. Поляков, Я. Г. Рябцева, О. Г. До-

рохіна, І. В. Фролов та ін. Також важливе значення при розгляді даної проблематики мають праці В. К. Колпакова, Є. А. Таликіна, та ін.

Метою даної статті є аналіз діяльності господарського суду під час розгляду справи про банкрутство, визначення та характеристика основних функцій, які виконує господарський суд у відносинах неспроможності, а також дослідження впливу, який здійснює господарський суд, на учасників справи про банкрутство.

Насамперед, слід зауважити, що єдиної думки щодо кількості функцій суду не існує. Одні дослідники виявляють лише основну функцію – здійснення правосуддя, друга група вчених, нарівні з попередньою функцією, виявляє інші – регулятивну, охоронну, виховну тощо. Однак спектр діяльності суду у справі про банкрутство набагато ширший, що обумовлено застосуванням Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (далі – Закон про банкрутство), який, у свою чергу, регулює не лише процесуальні відносини, але й матеріальні (і таких норм біль-

шість). Відповідно, обсяг функцій господарського суду у справі про банкрутство набагато ширший від обсягу функцій загального суду і суттєво відрізняється за змістом і спрямованістю. Тобто можна стверджувати про існування спеціальних функцій суду у справі про банкрутство.

Як зазначено вище, у справі про банкрутство господарський суд виступає не суто юрисдикційним органом. У господарському процесі, як і в інших видах судочинства, учасники судового розгляду є рівними у правах, наділяються однаково широкими можливостями для переконання суду. Суд, у свою чергу, є незалежним арбітром, котрий на підставі змагання сторін встановлює істину [1, с. 64]. Дійсно, у справах позовного провадження господарський суд зв'язаний принципами диспозитивності і змагальності сторін, і його роль зводиться тільки до функції правосуддя, яка може в себе включати судовий контроль та управління. Однак у справах про банкрутство роль господарського суду є децю іншою, і контроль тут не просто структурно входить до функції правосуддя, а стає цілком самостійним напрямом діяльності суду.

Рябцева Я. Г. у справах про банкрутство виділяє наступні функції господарського суду: єдине та правильне застосування норм законодавства України та законодавства про банкрутство зокрема; здійснення контролю за проведенням процедур банкрутства; здійснення оцінки дій учасників провадження у справі про банкрутство та їх затвердження або відхилення в процесуальних документах; застосування санкцій за порушення норм законодавства про банкрутство; реабілітація боржника, який відновив свою платоспроможність та розрахувався з кредиторами [2, с. 90]. Але у даному випадку, на нашу думку, скоріше йдеться про повноваження, а не про функції господарського суду. Наприклад, оцінку дій учасників справи про банкрутство та застосування санкцій за порушення законодавства можна разом об'єднати у контрольну функцію, яка охоплює дані повноваження.

Російська дослідниця Є. Г. Дорохіна що-

до сутності повноважень суду у справі про банкрутство зазначає: «З одного боку, реалізація судом повноважень контрольного характеру свідчить про підвищену процесуальну активність суду під час розгляду справ про банкрутство, яка реалізується в його ініціативних діях, часто незалежних від волевиявлення осіб, які беруть участь у справі. З іншого боку, перед нами – свідчення про наділення суду управлінськими функціями (наприклад, функцією контролю), що дозволяє розглядати арбітражний суд як структурний елемент системи управління банкрутством» [3, с. 46].

Реалізуючи свої повноваження, суд займає у процесуальному відношенні становище керівного суб'єкта, що підкреслюється змістом його прав та обов'язків, здійснює контроль за всіма діями учасників процесу та санкціонує ці дії [4, с. 143]. Поляков Б. М. виділяє контрольну та юрисдикційну (правосуддя) функції господарського суду у справі про банкрутство [5, с. 270–271].

Здійснюючи контрольну функцію, суд покликаний забезпечити керованість та впорядкованість дій всіх суб'єктів справи про банкрутство.

Сутність контролю полягає в тому, що суб'єкт контролю здійснює облік і перевірку того, як контрольний об'єкт виконує покладені на нього завдання і реалізує свої функції [6, с. 525]. У системі відносин неспроможності судовий контроль має на меті ряд конкретних завдань: усунення порушень з боку учасників справи, недопущення зловживань з їх сторони, нівелювання негативних наслідків неправомірної діяльності арбітражного керуючого, боржника, кредиторів, тощо. У широкому значенні можна говорити про те, що метою контрольної діяльності суду у справі про банкрутство є забезпечення ефективності застосування процедур банкрутства до неспроможного боржника, відновлення його платоспроможності, а за неможливості фінансового оздоровлення боржника – максимально пропорційне і справедливе задоволення вимог кредиторів у ліквідаційній процедурі. Об'єктами судового контролю у справі про неспроможність можуть виступа-

ти як дії чи бездіяльність учасників справи про банкрутство, так і різного роду акти – план санації, звіт ліквідатора, тощо.

Розглядаючи справу про банкрутство, суд може виявити і професійну невідповідність учасників справи, зокрема, арбітражного керуючого.

Так, 22 липня 2014 р. під час розгляду апеляційної скарги на постанову Господарського суду Харківської області від 13 березня 2014 р. про визнання ТОВ «К» банкрутом, колегією суддів Харківського апеляційного господарського суду було виявлено істотні недоліки в роботі ліквідатора О., які полягали у неналежній юридичній підготовці та недобросовісному використанні своїх процесуальних прав. Так, ліквідатор О., яка була головою ліквідаційної комісії боржника та особою, що подавала до суду заяву про порушення справи про банкрутство боржника, не довела суду наявності неплатоспроможності (загрози неплатоспроможності) боржника, неможливості боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі під час ліквідації боржника не у зв'язку з процедурою банкрутства, а також дотримання боржником порядку ліквідації юридичної особи відповідно до законодавства України. Також ліквідатором боржника ні суду першої інстанції, ні апеляційному господарському суду не надано доказів надіслання заставному кредиторів – ПАТ «У» – письмового повідомлення. У матеріалах справи також відсутні і докази направлення повідомлення іншому кредиторів – ФОП С., який у своїй заяві зазначив про те, що про ліквідацію боржника йому стало відомо з «Бюлетеня державної реєстрації». Ці та інші обставини дали підстави для висновку суду про наявність істотних недоліків у роботі ліквідатора, які потребують відповідного реагування з боку суду. Актом такого реагування стала окрема ухвала від 22 липня 2014 р. [7].

Межі реагування суду на недобросовісні дії арбітражного керуючого не залежать від процесуальної активності учасників справи про банкрутство. Зокрема, суд може усунути арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) від

виконання ним своїх обов'язків як за наявності клопотання учасників процесу (комітету кредиторів, органу, уповноваженого управляти державним майном, – для державних підприємств та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 відсотків), так і за власною ініціативою.

Однак, на нашу думку, можна говорити про ще одну специфічну функцію господарського суду у справі про банкрутство – організаційну.

Це обумовлено особливим статусом суду у справі про банкрутство, який не лише здійснює правосуддя, контролює дії учасників, але й у певних випадках впливає на хід справи про банкрутство. Зокрема, суд може призначити арбітражного керуючого за власною ініціативою у певних випадках. Також судовий вплив може здійснюватись навіть поза межами волі решти учасників у справі про банкрутство (у першу чергу кредиторів). Наприклад, суд може достроково припинити процедуру санації у випадку невиконання боржником поточних зобов'язань (ч. 12 ст. 28 Закону про банкрутство).

Фролов І. В. виділяє управлінську функцію суду у справі про банкрутство, яка реалізується у наданні певних правових статусів окремим елементам системи управління, у затвердженні на процедуру конкретних суб'єктів управління, від поведінки яких залежить хід і характер правовідносин у даній сфері [8, с. 254]. Проте, на нашу думку, управлінська функція структурно входить до організаційної і є її складовою.

У теорії адміністративного права під управлінням прийнято розуміти діяльність суб'єкта, що виявляється у цілеспрямованому, організуючому впливі на об'єкт управління, здійснюваному з метою приведення його у бажаний для суб'єкта стан [6, с. 8]. Управлінські функції господарський суд виконує на будь-якій стадії провадження у справі про банкрутство: так, під час прийняття заяви про порушення справи про банкрутство – зобов'язує заявника, боржника та інших осіб надати суду додаткові відомості. вживає заходів щодо забезпечення вимог

кредиторів шляхом заборони власнику майна (органу, уповноваженому управляти майном) боржника та боржнику приймати рішення щодо ліквідації, реорганізації боржника, а також відчужувати основні засоби; під час порушення провадження у справі про банкрутство – встановлює строк подання розпорядником майна відомостей про результати розгляду вимог кредиторів, строк проведення розпорядником майна інвентаризації майна боржника, тощо.

У науковій літературі звертається увага на дискреційний характер повноважень господарського суду взагалі та у справах про банкрутство зокрема. Найчастіше для характеристики дискреційних повноважень використовується категорія «розсуд», так що вказані поняття розглядаються як взаємозамінювані [9, с. 53]. У справі про банкрутство дискреційні повноваження господарського суду можуть проявлятися у виборі арбітражного керуючого з-поміж декількох кандидатур, а іноді – навіть у виборі наступної судової процедури, що буде застосовуватися до неспроможного боржника. Прикладом може слугувати право суду винести ухвалу про введення процедури санації у випадку, якщо є достатні підстави вважати, що рішення комітету кредиторів про звернення до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури прийнято на шкоду більшості кредиторів – членів комітету кредиторів та встановлена реальна можливість відновити платоспроможність боржника. У даному випадку господарський суд згідно з внутрішнім переконанням оцінює фактичні обставини справи і обирає одне з двох можливих рішень – або визнає боржника банкрутом та відкриває ліквідаційну процедуру, або вводить процедуру санації. Дане рішення, безумовно, є доленосним стосовно боржника і визначальним у подальшому ході справи про банкрутство.

Господарський суд здійснює свій управлінський вплив на всіх без винятку учасників справи про банкрутство, але найбільше – на арбітражного керуючого. На відміну від інших учасників справи, тільки арбітражного

керуючого призначає і звільняє суд, що зумовлює і значне коло повноважень в останнього щодо контролю за діяльністю розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора та, відповідно, управління ним. Так, за загальним правилом, господарський суд призначає арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) самостійно із застосуванням автоматизованої системи. Але у разі, якщо від арбітражного керуючого, визначеного автоматизованою системою, не надійшла згода стати розпорядником майна у цій справі, то розпорядника майна суд призначає без застосування автоматизованої системи, самостійно. Під час призначення керуючого санацією та ліквідатора господарський суд не пов'язаний кандидатурами арбітражних керуючих, запропонованих комітетом кредиторів, та взагалі має право призначити арбітражного керуючого самостійно. Крім того, усунути арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) від виконання ним своїх обов'язків суд може також за власною ініціативою.

Незважаючи на відсутність спору про право у справі про банкрутство, не можна забувати про те, що суд, у провадженні якого перебуває справа про банкрутство, вирішує більшість майнових спорів з вимогами до боржника, у тому числі це можуть бути цивільно-правові, трудові спори, тощо. Тож власне функцію правосуддя господарський суд також здійснює. Причому можна говорити у даному випадку про дуалістичну природу функції правосуддя у справах про банкрутство: господарський суд, з одного боку, виступає як перша інстанція, приймаючи рішення про порушення і припинення провадження у справі про банкрутство, про затвердження мирової угоди або про відмову у її затвердженні тощо, а з іншого боку – як свого роду «апеляційна інстанція», розглядаючи скарги на дії та рішення учасників процесу (комітету та зборів кредиторів, арбітражного керуючого, тощо).

Поляков Б. М. всі майнові спори, які прямо чи опосередковано стосуються ліквідаційної (конкурсної) маси боржника, залежно

від порядку їх розгляду, поділяє на три групи: перша група спорів розглядається у позовному провадженні господарським судом, у провадженні якого знаходиться справа про банкрутство; друга група спорів вирішується у загальному порядку, тобто адміністративними або загальними судами; третя група розглядається у процедурі справи про банкрутство у вигляді відокремленого провадження [10, с. 99]. Таким чином, віднесення більшості майнових спорів з вимогами до боржника до компетенції господарського суду, у провадженні якого знаходиться справа, зумовлює необхідність застосовувати не лише загальний порядок розгляду справ про банкрутство, але і розглядати справи у по-

рядку позовного провадження, застосовуючи не лише норми господарського права, але і цивільного, трудового тощо, що вимагає від суддів високого професійного рівня та широкої спеціалізації.

Підсумовуючи викладене, приходимо до висновку про те, що господарський суд у справі про банкрутство, діючи на підставі Закону про банкрутство, здійснює, крім загальних функцій, спеціальні функції. До останніх слід віднести контрольну та організаційну. Зміст даних функцій полягає у контролі за діями учасників у справі про банкрутство та реалізації організаційних повноважень, які здійснюють суттєвий вплив на хід справи про банкрутство.

Список використаних джерел

1. Таликін Є. А. Межі універсальності господарської процесуальної форми / Є. А. Таликін // Економіка та право. – 2012. – № 1. – С. 62–67.
2. Рябцева Я. Г. Основні учасники судових процедур банкрутства / Я. Г. Рябцева // Вісник господарського судочинства. – 2008. – № 6. – С. 85–91.
3. Дорохина Е. Г. Характер полномочий арбитражного суда в деле о банкротстве / Е. Г. Дорохина // Журнал российского права. – 2007. – № 8. – С. 45–52.
4. Бурматнова Л. В. Полномочия арбитражного суда при применении мер по обеспечению заявленных требований кредиторов в делах о несостоятельности (банкротстве) / Л. В. Бурматнова // Вестник Томского государственного университета. – 2007. – № 303. – С. 143–146.
5. Поляков Б. М. Право неспроможності (банкрутства) в Україні : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / Б. М. Поляков. – К. : Ін Юре, 2011. – 560 с.
6. Колпаков В. К. Адміністративне право України : підручник / В. К. Колпаков, О. В. Кузьменко. – К. : Юрінком Інтер, 2003. – 544 с.
7. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/39949719>.
8. Фролов И. В. Управленческие функции судебных органов, их место в системе государственного (административного) управления сферы финансового оздоровления, несостоятельности (банкротства) / Игорь Валентинович Фролов // Вестник Томского государственного университета. – 2009. – № 324. – С. 253–256.
9. Фуфалько Т. М. Обмеження дискреційних повноважень як складова принципу пропорційності / Т. М. Фуфалько // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 52–59.
10. Поляков Б. М. Закон Украины «О восстановлении платежеспособности должника или признании его банкротом» : научно-практический комментарий : в 2 т. / Б. М. Поляков. – Т. 1. – К. : Логос, 2014. – 407 с.

Бутырская И. А. Функции хозяйственного суда в деле о банкротстве.

Статья посвящена исследованию места и роли хозяйственных судов в системе отношений несостоятельности. Проанализировано существующие взгляды на содержание функций хозяйственного суда в деле о банкротстве. Предложено выделять общие и специальные функции хозяйственного суда в деле о банкротстве.

Ключевые слова: хозяйственный суд, функции, банкротство, несостоятельность.

Butyrska I. A. The functions of commercial court in bankruptcy case.

The article is devoted to the space and roll of commercial court in the system of insolvency relations. Content views at the functions of commercial court in bankruptcy case are analyzed. The author proposes to point out general and special functions of commercial court in bankruptcy case.

Key words: *commercial court, functions, bankruptcy, insolvency.*
